

καὶ ἐρμηνεῖαι τῶν ἐννοιῶν Βουτάδαι, Ἐτεόκρητες, κράταρ, δελφοί, τελχίνες, Κάβειροι, αἰολεῖς, εἰλωτες, εἰλιχθόνιος, ἐριχθόνιος, Κύδων, Ὀρφεὺς <δρπαξ διονύσου>, δία, δαίμων, θεὸς <θεατός>, Ζεὺς, <ὑψιστος>. Ἐκ τῶν συσχετίσεων ὁ συγγρ. συνάγει ὅτι κατὰ τοὺς Νεοανακτορικοὺς χρόνους ὑπῆρχεν εἰς Κνωσσὸν γεωργικὸν ἴνστιτούτον, εἰς τὰ Μάλια παιδεία κορασίδων, εἰς Φαιστὸν παιδαγωγικὸν Ἰνστιτούτον καὶ μουσεῖον τεχνῶν, ἀπὸ τὸ ὁποῖον διεσώθη μόνον ὁ δίσκος τῆς Φαιστοῦ. Ἐπίσης διευκρινίζονται γεγονότα τῆς Πελοποννήσου καὶ ταραχαὶ εἰς τοὺς Χιττίτας καὶ τὴν Αἴγυπτον καθὼς καὶ θρησκευτικαὶ ξιρίδες, δοξασίαι καὶ ἀστρολογικαὶ ἐπιδόσεις. Ἄξια συζητήσεως εἶναι τὰ περὶ ἡμερολογίου καὶ μεταβολῶν του κατὰ περιόδους —τὸ νέον ἱερατεῖον καθιέρωσεν ἔτος τριῶν τριμήνων καὶ ἑννέα μηνῶν ὧν ἕκαστος εἶχε 40 ἡμέρας— τὰ περὶ Ὀρφέως καὶ Ὀρφισμοῦ καὶ ἡ ἐκτεταμένη διαπραγματεύσις περὶ θεῶν καὶ λατρείας καὶ μονοθεΐας Ὀρφικῶν. Περὶ Ὀρφικῶν μετὰ μεταφράσεως τοῦ κειμένου των καὶ ἀναλύσεως τῶν περὶ ἀστρων γνώσεών του ὑπάρχει ἐκτεταμένη ἔκθεσις ἐν τῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ τοῦ Ἡλίου ὑπὸ Ἰ. Πασσᾶ καὶ Σπ. Μαγγίνα εἰς τὸν τόμον ΚΔ', ἐκδόσεως 1982. Ἐπίσης ἐρμηνείας παρέχει ὁ συγγρ. περὶ γενέσεως τῆς Τραγωδίας καὶ κωμωδίας. Περὶ τοῦ ἔπους ὁ συγγρ. πιστεύει ὅτι ἡ Ἰλιάς καὶ Ὀδύσεια ἀποτελοῦν μεγαλειώδη σύνθεσιν. Ὅμηροι ὁπάονες ἦσαν οἱ ἥρωες τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου καὶ «Νέστωρ ἦτο ὁ Ὅμηρος», καταγράψας ὡς σοφὸς πρῶτος σύμβουλος τοῦ Ἀγαμέμνονος τὰ γεγονότα πρὸς κατανομήν τῶν ἄθλων. Τὸ χρονικὸν τοῦ Νέστορος περιῆλθεν εἰς ἱερομουσαίους τοῦ Ἀπόλλωνος, οἱ ὁποῖοι εἰς γλῶσσαν μικτὴν κοινὴν κατ' ἐντολήν τοῦ ἀνακτος ἐποίησαν τὴν Ἰλιάδα, ἀγῶνα Ἑλλήνων κατὰ Χιττιτῶν. Καὶ τὸ Ἀρχεῖον τῶν περιηγήσεων τοῦ Ὀδυσσεῶς, ὑπ' αὐτοῦ καταγραφέν, ἀφιέρωθη εἰς τὸ ἱερόν τοῦ Ζήκρου ὁπόθεν οἱ ἱερομουσαῖοι συνέθεσαν τὴν Ὀδύσειαν. Πλαστὸν εἶναι καὶ τὸ ὄνομα ἀκόμη Ἡσίοδος (ὅπερ εἶναι ἀναγραμματισμὸς τοῦ ἴση ὁδός), οὗ τὰ ἔργα ἐποιήθησαν ὑπὸ τοῦ ἀνακτορικοῦ ἱερατείου τῆς Κνωσοῦ. Ὡς πρὸς τὴν γραφήν, αὕτη εἶναι κατὰ τὴν πηγὴν τῆς Κρητικῆς, βαθμιαίως λαβοῦσα διαφόρους μορφάς, τὸ δὲ 1350 διεμορφώθη ἢ μινωϊκῆ φθογγικῆ γραφῆ εἰς τὸ ἱερομουσεῖον τῆς Φαιστοῦ, παρὰ τὴν ὁποῖαν ἡ πόλις Φοινίκη, ἐξ ἧς τὰ γράμματα ἐκλήθησαν Φοινικῆα καὶ ὄχι ἐκ τῆς Συριακῆς Φοινίκης.

Ὡς ἐλέχθη τὰ συμπεράσματα τοῦ συγγραφέως δὲν φέρονται ἐπικυρούμενα, ἀλλὰ ἀποτελοῦν προσωπικὰς ἐρμηνείας ἐξ ἐτυμολογίας καὶ ἀρχαιολογικῶν δεδομένων. Ἄν γίνωνται γενικῶς ἢ μερικῶς ἀποδεκτὰ εἶναι ἄλλο θέμα. Πάντως ἀξιοθαύμαστος εἶναι ὁ ἐρευνητικὸς ζήλος καὶ ἡ πολυμάθεια τοῦ συγγραφέως.

Π.Κ.Γ.

Μιχ. Ἀθ. Καλινδέρη, Ὁ βίος τῆς Κοινότητος Βλάτσης ἐπὶ Τουρκοκρατίας εἰς τὸ πλαίσιον τοῦ Δυτικομακεδονικοῦ περιβάλλοντος, Δημοσιεύματα τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν ἀρ. 58, Θεσσαλονίκη 1982, σελ. 539.

Ὁ συγγραφεὺς, παλαιὸς καὶ διακεκριμένος ἀνώτερος λειτουργὸς τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως, ἀσχολούμενος παλαιόθεν μετὰ τὴν διερεύνησιν τῶν πάσης φύσεως Δυτικομακεδονικῶν ἀρχαίων καὶ στοιχείων διὰ τὴν διαπίστωσιν τῶν ὄρων τοῦ βίου τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς τῶν παλαιότερων χρόνων καὶ δημοσιεύσας κατὰ καιροὺς πλῆ-

θος ιστορικῶν βιβλίων, δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς ὁ κατ' ἐξοχὴν σύγχρονος ιστορικὸς τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας καὶ ὁ περισσότερο καὶ βαθύτερον μεμνημένος εἰς τὰ τοῦ βίου τῶν Δυτικομακεδόνων κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν καὶ τοὺς νέους χρόνους.

Ἡ παροῦσα ὀγκώδης εἰς ἑκτασιν συγγραφή δὲν περιγράφει τῆς γενετήρας του Βλάτσης μόνον τὴν τοπογραφίαν καὶ ἱστορίαν, ἀλλὰ ἐκθέτει συγχρόνως καὶ τὰς περιστάσεις τοῦ βίου τῶν κατοίκων ὅλης τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας, ἡ ὁποία ἀπετέλει οἰκονομικὴν ἐνότητα. Κατ' ἀρχὴν περιγράφεται γεωγραφικῶς ἡ κωμόπολις Βλάτση, ἡ ἀγορὰ καὶ ἡ διάταξις τῆς αἰ ἀσχολίαι τῶν κατοίκων, ἡ σύνθεσις τοῦ πληθυσμοῦ, αἱ κοινωνικαὶ συνθῆκαι, ἡ ἐπικοινωνία των μετὰ τῶν γειτονικῶν χωρίων καὶ αἱ ἐκ τῆς ἐπικυριαρχίας τῶν Τούρκων περιπέτεται. Εἶτα ἐκτίθεται ἱστορικῶς ἡ ἀνάπτυξις τῆς πόλεως, ἡ σύνθεσις αὐτῆς ἐξ ἐντοπίων καὶ μετοίκων, ἡ διοικήσις τῆς, αἱ σχέσεις μετὰ τῶν Τούρκων, ὁ θρησκευτικὸς βίος, ἡ καλλιέργεια τῆς Παιδείας, οἱ διαπρέψαντες κάτοικοι, οἱ ἀπόδημοι, οἱ εὐεργέται, ἡ συμμετοχὴ τῶν κατοίκων εἰς τοὺς ἐθνικοὺς ἀγῶνας κατὰ τὸ 1821, κατὰ τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα καὶ εἰς τὴν αὐτοάμυναν μέχρις ἀπελευθερώσεως.

Ἡ περιγραφή δὲν συνίσταται εἰς ξηρὰν παράθεσιν στοιχείων, ἀλλὰ καθὼς ὁ συγγραφεὺς ἔχει ζήσει βαθέως ἐκ τῶν παλαιότερων ἀρχείων καὶ μαρτυριῶν τὴν ζωὴν τῶν παλαιότερων χρόνων ἀποδίδει τὰ περιστατικὰ καὶ τὰς καταστάσεις μὲ ἓνα ὕφος ζωντανὸ καὶ χαριέν καὶ ἀναπαιριστᾶ γραφικῶς τὸ παρελθόν, ὥστε τὸ βιβλίον ἀποτελεῖ τερπνὸν καὶ ἐνδιαφέρον ἀνάγνωσμα. Μὲ τὰ ἀνέκδοτα, τὰς περιγραφὰς τῶν περιγητῶν, τὰ τολμηρὰ ἐπιτεύγματα ἐκλεκτῶν πολιτῶν καὶ ἰδίως τὴν θαυμασίαν ἐξεικόνισιν τῆς συναντήσεως τοῦ ἀρχικλέφτη Πάνου καὶ τῆς μεγαλοπρεποῦς συμπεριφορᾶς του ἐναντι τοῦ περιγητοῦ καὶ ἱστορικοῦ Ἑβλιγιὰ - Τσελεμπή ὁ ἀναγνώστης γοητεύεται καὶ τέρπεται μὲ τὰ γεγονότα τοῦ παρελθόντος. Λίαν ἐνδιαφέρουσα εἶναι καὶ ἡ ἐξεικόνισις τῆς συμβολῆς τῆς περιοχῆς εἰς τοὺς ἐθνικοὺς ἀγῶνας, τοῦ Ἰω. Φαρμάκη, τέκνου τῆς Βλάτσης, πρωταγωνιστοῦ εἰς τὴν ἐν Μολδοβλαχίᾳ ἔναρξιν τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 καὶ πολλῶν ὀπλαρχηγῶν κατὰ τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα.

Ἐκτὸς ὁμως τοῦ καθαρῶς ἱστορικοῦ μέρους τοῦ συγγράμματος ὅπου διαφωτίζεται ἡ μοῖρα καὶ ὁ βίος τῶν κατοίκων τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας ἐξελικτικῶς κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας, ὁ ζωντανὸς ἐπιστήμων φιλόλογος Καλινδέρης ἐξεικονίζει εἰς τὴν βαθυτέραν του οὐσίαν ὄχι μόνον τὸν ἐξωτερικόν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐσωτερικόν, ψυχικὸν βίον τῶν κατοίκων καὶ τὴν φύσιν τῶν πνευματικῶν των δεξιοτήτων. Τοῦτο ἐπιτυγχάνει διὰ δύο ἐκτεταμένων τμημάτων τοῦ βιβλίου του, ἥτοι α' / διὰ τῆς ἀναλυτικῆς περιγραφῆς τῶν λαογραφικῆς φύσεως στοιχείων τοῦ βίου των εἰς ἑκτασιν 117 σελίδων, εἰς ἣν προσαρτᾶ καὶ ἀριθμὸν δειγμάτων ἐπιχωρίων δημοτικῶν ᾠσμάτων ἐκ 35 σελίδων καὶ β' / διὰ γενικῆς καὶ πλήρους ἀναγραφῆς ὄλων τῶν γραμματικῶν ἐνδείξεων τῆς ἐπιχωρίου λαλιᾶς εἰς ἑκτασιν 77 σελίδων, εἰς τὴν ὁποίαν προσαρτᾶ πολῦτιμον παράρτημα τοῦ ἐπιχωρίου λεξιλογίου τοῦ ἀναφερομένου εἰς τὰς κυριωτέρας περιοχὰς τῶν ἀσχολιῶν τῶν πολιτῶν τῆς περιοχῆς καὶ τῶν ἐνδιαφερόντων των.

Εἰδικώτερον ἢ ἀναλυτικὴ ἐκθεσις τῶν λαογραφικῶν στοιχείων τοῦ βίου, ἀνάγεται εἰς τὴν ἐξ ἰδίας τοῦ συγγραφέως πείρας, ἐκ παραδόσεων τῶν παλαιότερων κατοίκων καὶ ἐκ καθιερωμένων παλαιότερων εἰδικῶν βιβλίων παροχὴν πλήρους εἰκόνας τῶν περιστατικῶν περὶ τὴν ἀνέγερσιν κατοικιῶν, τὴν διαρρύθμισιν αὐτῶν, τὴν ἐπίπλωσιν, τὰ σκεύη καὶ πάντα τὰ εἶδη οἰκήσεως καὶ τῆς ἐνδύσεως. Περαιτέρω εἰς πλήρη περιγραφὴν τῶν ἐθίμων τῶν συναφῶν πρὸς τὸ ἑορτολόγιον τοῦ ἔτους, τὴν γέννησιν,

γάμον και θάνατον, τὰς νόσους, τὰς προλήψεις, τὰ παιδικὰ παίγνια, τὰς ὁμαδικὰς ἐορταστικὰς ἐκδηλώσεις κλπ. Ἡ γλῶσσα τῆς περιγραφῆς εἶναι ἡ ἀπλῆ πατροπαράδοτος γραφομένη ἀβιάστως συνδουαζομένη μετὰ τὴν τοπικὴν λαϊκὴν ἐκφορὰν καὶ τὰς διαλεκτικὰς ἐκφράσεις διατυπωμένας εἰς τὴν τοπικὴν ἀκριβῆ ἐκφορὰν. Ἡ φυσικὴ καὶ ζωντανὴ αὐτὴ διατύπωσις εἶναι καὶ τερπνὴ καὶ γλαφυρά. Τὸ παρεχόμενον εἰδικὸν λεξιλόγιον τῶν ἐργασιῶν, τῶν κατασκευῶν, ἐπίπλων, σκευῶν, ἐργαλείων, εἰδῶν ἐστίασεως, ἐνδύσεως, τροφίμων, φιλοξενίας κλπ. μετὰ παραδείγματα φράσεων, ὅπου φαίνεται ὁ ἑλληνικὸς χαρακτήρ τῆς ἐκφράσεως, ἀλλὰ καὶ αἱ ἐπιδράσεις τῶν παροικούντων τουρκοφώνων, βλαχοφώνων, σλαβοφώνων καὶ ἀρβανιτοφώνων κατὰ μέτρον, ἀποτελεῖ πολῦτιμον ἐπιστημονικὴν προσφορὰν τοῦ συγγραφέως. Εἶναι προφανές ὅτι τὸ ἀφθονώτατον αὐτὸ ὕλικόν ὁ συγγραφεὺς τὸ ἔχει συλλέξει κατὰ συνεχῆ ἐπὶ δεκαετίας ἀναζητήσιν. Ἀξιοσημείωτον ἐπίσης εἶναι ὅτι καὶ τὰ παρατιθέμενα περιορισμένα δείγματα δημοτικῶν ἁσμάτων ἀποτελοῦν ἀπόσπασμα ἐξ ἰδίας συλλογῆς εἰς τὴν ὁποίαν ἔχει συγκομίσει 800 παραλλαγὰς δημοτικῶν τραγουδιῶν τῆς περιοχῆς. Ἰδιαιτέρας ἐκτιμήσεως σημεῖον εἶναι εἰς τε τὰς λαογραφικὰς περιγραφὰς καὶ εἰς τὰ ἄσματα, ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἐπισημαίνει τὰς κατὰ χωρία διαφορὰς, οὕτως ὥστε ὁ μέλλον νὰ ἀντλήσῃ πληροφορίας ἐξ αὐτῶν εἰδικὸς ἐπιστήμων νὰ δύναται ἐκ τῶν διαφορῶν τῶν χωρίων, γειτνιαζόντων πρὸς οἰανδήποτε ξένην ἐθνότητα νὰ συνάγῃ τὰ τυχόν σημεῖα ἐπιδράσεως.

Πολυτιμοτάτῃ εἶναι ἐξ ἄλλου ἢ τόσον λεπτομερῆς καὶ συστηματικὴ διερεύνησις τῆς γραμματικῆς τῆς ἐπιχωρίου γλώσσης εἰς τὸ φθογγολογικόν, τυπικόν καὶ τὴν παραγωγὴν καὶ σύνθεσιν μετὰ παραδείγματα τοπικῆς ἐκφορᾶς. Ὁ θησαυρὸς τοῦ ὕλικου καὶ ἡ ἀπειρία τῶν παραδειγμάτων ἀποτελοῦν πολῦτιμον μεταλλεῖον διὰ τοὺς γλωσσολογικοὺς ἐρευνητάς. Ἀνυπολογίστου σημασίας ἐπίσης εἶναι καὶ τὸ ἀπέραντον τοπικόν λεξιλόγιον τὸ ἀντληθὲν ἀπὸ ὅλα τὰ εἶδη τοῦ βίου, τῶν ἀσχολιῶν καὶ τῶν ἐνδιαφερόντων τοῦ τοπικοῦ πληθυσμοῦ, περὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν μετεωρολογίαν, τὸ ἔδαφος καὶ τὰ εἶδη του, τὰ δένδρα καὶ τὰ φυτὰ, τὰ ζῷα καὶ τὰ ἄλλα ἔμβια ὄντα, τὰ εἶδη τῆς γεωργίας, καλλιεργείας καὶ συγκομιδῆς τῶν πάσης κατηγορίας προϊόντων, τὸν ποιμενικὸν βίον καὶ τὰς περὶ αὐτὸν ἐργασίας καὶ τὰ προϊόντα, τὸν βίον τῶν τεχνιτῶν καὶ παντὸς εἶδους ἐπαγγελματιῶν μετὰ τῶν τυχόν συνθηματικῶν αὐτῶν διαλέκτων, τὰς συντεχνίας, τὰ κύρια ὀνόματα προσώπων καὶ τὰς παραλλαγὰς αὐτῶν, καὶ τέλος τὰ τοπωνύμια συστηματικῶς ἐκτιθέμενα κατὰ τὸ εἶδος ἐξ ὧν ἐλήφθη τὸ ὄνομα. Εἶναι ἀπέραντος ὁ προσκομιζόμενος, λεξικὸς θησαυρὸς, ἐπὶ μέρους ληφθεὶς καὶ ἐκ συλλογῶν. Εἶναι δὲ ὄχι τυπικὴ ἢ παράθεσις, ἀλλὰ μετὰ σύγχρονον διασάφησιν τῆς σημασίας κάθε λέξεως καὶ συχνάκις διαφωνίαν τοῦ συγγραφέως πρὸς πρότερον ὑπ' ἄλλων ἐρευνητῶν δοθείσας πληροφορίας εἴτε ὡς πρὸς τὴν σημασίαν εἴτε ὡς πρὸς τὴν ἐτυμολόγησιν καὶ παραγωγὴν.

Τὸ σύνολον τῆς παρεχομένης ἐτυμολογίας ἐκ τῶν ἀμέσων ἀσχολιῶν τῶν κατοίκων εἶναι τὸ ἀψευδέστερον μαρτύριον τῆς συνεχοῦς ἑλληνικότητος τοῦ πληθυσμοῦ, ἀλλὰ, ὡς εἶναι φυσικόν, καὶ μετὰ παραλαβὴν ἐν μέτρῳ καὶ στοιχείων πολιτιστικῆς ἐκφράσεως ἐκ τῶν παροικούντων πληθυσμῶν.

Τὸ βιβλίον αὐτὸ ἀποτελεῖ πολῦτιμον ἱστορικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν προσφορὰν, ἀξίαν τῆς διακεκριμένης ἐπιστημονικῆς προσωπικότητος τοῦ ἐξαιρέτου Μακεδόνοιο καὶ δὴ καὶ γεννήματος τῆς Βλάτσης συγγραφέως.

ΠΑΝ. Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΝΤΖΟΣ